

Prof. dr hab. Paweł Nowak

Warszawa 13. 07 2023

Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Doroty Jonkajtis, sporządzona w związku z przewodem doktorskim wszczętym w Uniwersytecie Artystycznym im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu.

Wstęp: Podstawowe informacje

W dniu 22 lutego 2023 r. Uczelniana Rada do Spraw Nauki i Jakości Kształcenia Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu wyznaczyła mnie na recenzenta przedmiotowej rozprawy doktorskiej przygotowanej pod opieką promotorską prof. Stefana Ficnera oraz promotorską pomocniczą dr hab. Krzysztofa Balcerowiaka. Przesłana została drogą pocztową wraz ze stosowną dokumentacją zawierającą rozprawę doktorską w postaci papierowej i cyfrowej, zamieszczonej na informatycznym nośniku danych.

Rozprawa doktorska Pani Doroty Jonkajtis pt. NA SKRZYŻOWANIU WERSÓW NA SKRZYŻOWANIU DRÓG składa się z: dwóch cykli dzieł wizualnych oraz dwóch części pracy pisemnej - tak zwanej dysertacji doktorskiej. Głównym warunkiem tego doktoratu było stworzenie kompletnej, całościowej pracy, której dwie części – pisemna i praktyczna – byłyby tożsame a zarazem tworzyły spójność dzieła. Idea ta jest zrealizowana pomiędzy obrazem a tekstem, a nie dosłownie, ponieważ praca podzielona jest na dwie części – teoretyczną oraz praktyczną. Praca doktorska teoretyczna składa się z właściwej dysertacji i części literackiej. Konsekwencją tego są dwie realizacje wizualne odpowiadające pracom pisemnym, dla których tekst pisany (z części teoretycznej) jest materia i budulcem.

W dokumentacji, którą otrzymałem od kandydatki zawarte były szczegółowe informacje i wykazy dotyczące jej wykształcenia, dotychczasowego dorobku artystycznego, naukowego i badawczego oraz praktyki zawodowej. Choć w myśl obowiązujących kontekstem prawnym tzw. Ustawy 2.0 recenzja ma dotyczyć tylko rozprawy doktorskiej. Jednak istotnym elementem jest poznanie całości dorobku artystycznego i naukowego, aby mieć wgląd w cały proces. Dlatego „że doktorat nie wziął się znikąd”, jest efektem dotychczasowego dorobku twórczego i jego konsekwencją. A sam doktorat autonomicznie wpisuje się w proces twórczy Pani Doroty Jonkajtis.

Część 1: Ocena formalna

Rozprawę doktorską Pani Doroty Jonkajtis zatytułowaną NA SKRZYŻOWANIU WERSÓW NA SKRZYŻOWANIU DRÓG stanowi część opisowa będąca dysertacją część I oraz część II. W I części pracy pisemnej tekst jest rozpatrywany w kontekście jego obecności w sztuce, jako tekst wizualny, w kulturze, a także w relacji do literatury, jej teorii i praktyk interpretacyjnych.

W II części zebrane zostały utwory będące eksperymentami z formą literacką. Część I to tekst podzielony na części sygnowane literami alfabetu, zamknięty pomiędzy a i z. Eseje stanowią określony zbiór wątków wokół tekstu, pisma, w aspekcie historycznym i kulturowym w odniesieniu do aspektu sztuki. „Ta wizualna metafora, od czasów najdawniejszych obecna w samym pojęciu, określiła pisanie mojej pracy jako wędrówkę wzdłuż wątków tej tkaniny, wysnuwanie nici, splatanie ich, poszukiwanie punktów przecięcia, skrzyżowań tekstów, spotkań wyznaczonych pod kolejną literą alfabetu. Praca ma tworzyć sieć intertekstualnych referencji, skrzyżowań horyzontalnych i wertykalnych, w której spotykają się myśli, słowa i dzieła, autorzy, sprzeczne komentarze i teorie, wrażenia z lektur. W tyglu kultury mogą się zdarzyć wszystkie spotkania, rozwijać różne narracje, bo każde dzieło snuje swoją opowieść. Opisanie wszystkich, skupienie ich w całość jest jak próba ujęcia świata – niemożliwe – stąd niepełne i fragmentaryczne.”

Część I pracy pisemnej stanowi imponujący zapis wnikliwych badań Pani Doroty Jonkajtis nad sztuką, w której istotnym elementem jest tekst. Bardzo skrupulatnie wymienia nurty artystyczne i artystów posługujących się tą formą wypowiedzi.

Część II stanowi dwadzieścia pięć utworów, napisanych w różnych gatunkach literackich, opisujące proces badawczy a zarazem twórczy pracy nad doktoratem. Obie części pracy opisowej mają odpowiedniki w pracy praktycznej.

Praca doktorska praktyczna cz. I jest pracą wizualną o wymiarach ok. 150 x 200 cm, składa się z 49 mniejszych, standardowych arkuszy A4, całość utrzymuje proporcje tego formatu. Pokrywają ją wycięte kształty liter alfabetu również zadrukowane tekstem, częściowo nieczytelnym. Budulcem jest materia utkana z tekstów wykorzystanych w procesie pisania doktorskiej pracy teoretycznej. Modułem pisma jest czcionka Times New Roman. Całość wydrukowana jest w technice druku cyfrowego w skali szarości.

Bdulcem pracy doktorskiej praktycznej cz. II jest 25 utworów literackich z drugiej części dysertacji doktorskiej. Powstał zbiór 100 – 120 grafik. Prace powstały na bazie multiplikacji i dzielenia podstawowego dla pracy pisemnej formatu A4, a także formatu A5. Druk offsetowy, cyfrowy i litograficzny. Odbitki przygotowane są w kolorach czerni, błękitu i szarości.

Przygotowane w ramach rozprawy doktorskiej prace Pani Doroty Jonkajtis to oryginalne dzieła, których strona formalna wypełnia wymagania stawiane kandydatom do stopnia doktora w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki. Część opisowa jest poprawnie opatrzona przypisami i jest zawarta na ponad 90 stronach. Tekst ma znamiona rozprawy naukowej, posiada logiczną strukturę, przejrzysty układ graficzny i jest komplementarny do części praktycznej. Cechy całości sprawiają, że część praktyczna i opisowa przedstawionej rozprawy doktorskiej Pani Doroty Jonkajtis, pod względem formalnym, spełniają wymogi określone dla tego typu prac.

Część 2: Ocena merytoryczna

Dorota Jonkajtis w przygotowanej rozprawie doktorskiej porusza się przede wszystkim wokół pojęć zawartych w jej tytule: „Na skrzyżowaniu wersów Na skrzyżowaniu dróg”, ale dotyka i omawia również podstawowe dla kreacji artystycznej elementy składowe i kryteria jakimi ona operuje, w tym m.in. język sztuki, jej alfabet, substancję, materiał i wreszcie komunikowane przez nią treści oraz kontekst w jakim jest osadzona. Swoje tezy autorka formułuje jasno i klarownie,

wskazując szeroko pojętą grafikę jako medium zdolne do tworzenia własnego przekazu artystycznego. Recenzja doktoratu powinna dotyczyć tylko zawartości doktoratu, dla mnie duże znaczenie ma wgląd w dotychczasową twórczość i analiza całego procesu artystycznego, tak aby ocenić a raczej wyrobić swoją opinie nad autentycznością i prawdziwością dotychczasowych działań twórczych a konsekwencji efektu doktoratu.

Znalazłem w sieci, pewną krótką autorską notkę Pani Doroty Jonkajtis: „Zajmuję się rysunkiem i grafiką, raczej posługuję się grafiką i pochodnymi od niej metodami, jest ona często tylko technologią, użyteczną w pracy. Inspiracją w mojej pracy są często książki, literatura - czasem sam tekst jest tworzywem, częściej punktem wyjścia. Moje prace mają charakter serii, tworzą całość. Mogą być każdorazowo nieco modyfikowane, gdyż ich składowe - pojedyncze prace ulegają wymianie, nie mają określonej liczby, nie funkcjonują też woderwaniu od całości pracy. Pojedynczy rysunek/grafika/obraz jest jej fragmentem. Związki całości i fragmentów to także częste inspiracje dla moich prac - mających charakter procesu, w którym docieram, szukam, odtwarzam domniemane/niedostępne/ utracone całości.”

Analizując cały dorobek artystyczny Pani Doroty Jonkajtis ukazuje się zdefiniowany proces twórczy. Każda z jej realizacji, cykliów jest poprzedzona głębokim, analitycznym i wnikliwym badaniem. Efektem końcowym jest dzieło wizualne zazwyczaj w postaci grafiki lub rysunków. Istotnym elementem każdej pracy jest atrakcyjność estetyczna, przy zachowaniu klarowności przekazu idei. Poczynając na pracy dyplomowej „Litozbiory” (2005). „Założeniem pracy była próba opisanie, ogarnięcia pewnej całości, dostępnej poprzez fragmenty, ślady czasu (kamienie litograficzne i resztki pozostawionych na nich rysunków). Odzyskanie obrazu całości było możliwe – jako kolekcji – służyło temu wykonanie jak najdokładniejszych opisów rysunkowych i graficznych wszystkich kamieni z pracowni litografii, skatalogowanie ich.” Cykl prac „palimpsest / biblioteka konstelacja” (2008/2009), Palimpsest to rękopis, z którego usunięto wcześniejszy tekst; ponownie użyty jest zapisem unicestwiania i odzyskiwania, zawiera w sobie wiele opowieści – podobnie jak biblioteka.

Cykl „Tam, gdzie rosną pierwiastki” (2013/2014). „Prace „rysowane” poprzez zdzieranie, odciskanie fragmentów – podłogi, ściany, frotaż, brudzenie papieru, a później jego gumowanie – powstawały poprzez swoistą „walkę” z materia, poszukiwanie formy – nie tyle wymyślonej czy zaprojektowanej, lecz kształtującej się

w procesie, w jego przypadkach. Tworzenie struktury rysunkowej i konstruowanie tekstu to podobne procesy, które stają się tworzeniem materii, budowaniem swoistego (mikro i makro) świata.”

Wymieniam te trzy cykle, aby pokazać jak istotnym elementem (poza sferą ikonograficzną jest końcowy efekt wizualny w pracach Pani Doroty Jonkajtis. Z dużym wyczuciem estetycznym buduje Ona strukturę każdej pracy tak aby była atrakcyjnie wizualnie.

Podkreślam ten aspekt specjalnie odnosząc się do części praktycznej doktoratu i trochę polemizując z autorką, że wizualna atrakcyjność pracy jest drugorzędna wobec idei.

Uważam, że obie części pracy są wykonane bardzo starannie, z dużym wyczuciem estetycznym co świadczy o wysublimowanej intuicji plastycznej. Klamry narzucone przez założenia pracy doktorskiej wpłynęły tylko na korzyść w procesie powstawania pracy. Struktura pierwszej części pracy praktycznej tworząca utkaną jak osnowa linijek tekstów tworzy atrakcyjną wizualnie przestrzeń. Inicjały które występują w niektórych pracach jak i zmiana wielkości czcionki Times New Roman dodają dodatkową przestrzeń w pracy. „Teksty przebiegają w obu kierunkach przez kolejne strony i przez wycięte litery lub urywają się nagle. Krzyżujące się wersy tworzą sieć bez centrum, która (potencjalnie) może rozrastać się na wszystkie strony i zagęszczać, coraz bardziej nieczytelna, aż do nieprzejrzystości.”

Druga część pracy jest zbudowana bardzo oszczędnie wręcz astatycznie za pomocą zabiegów typograficznych co w zupełności sprostało w przekazaniu założonej idei. Warstwy druku tworzą sieć ukrytych myśli, wciągając odbiorcę do tworzenia indywidualnych tropów.

Jako recenzent, który wnikliwie zapoznał się ze wszystkimi wyjaśnieniami, analogiami, proweniencjami, źródłami i pierwowzorami wskazanymi przez autorkę rozprawy, w jej części opisowej, znacznie wspomagając odbiór jej pracy, jednak po ich lekturze nasuwa się pytanie co z widzem w galerii, który stojąc przed dziełami z konieczności pozbawiony jest wielostronicowego background-u widz, za każdym razem, zależnie od swojego wykształcenia, estetycznego wyrobienia i bagażu życiowych doświadczeń musi samodzielnie skonfrontować się z nimi. I tu wchodzi aspekt atrakcyjności samej formy wizualnej, która wciąga widza do dalszej wędrówki. Dlatego uważam, że wizualna część doktoratu Pani Doroty Jonkajtis spełnia należycie te wymogi i samoistnie się broni. Wydaje mi się, że pracom należy

pozwoić żyć i pozostawić pewną tajemnicę, której słowami nie da się wyjaśnić.

Sztuka to fenomen, którego siła polega właśnie na byciu amalgamatem formy, treści, intencji, interpretacji i tajemnicy, która szczęśliwie istnieje poza rozumowym poznaniem.

Oczywiście nie było by tej pracy wizualnej bez dysertacji pierwszej i drugiej części.

Wyjątkowo tworzą one spójną całość i nie było by jednej bez drugiej. Pisanie pracy pisemnej dała autorce możliwość przemyślenia własnych myśli na nowe sposoby.

Często, zaczynając pisać, możemy odkryć nowe związki między ideami, dostrzec luki w naszej argumentacji lub nabrać nowych perspektyw. Pisząc, jesteśmy zmuszeni do przejścia przez proces przetwarzania myśli na jasne i zrozumiałe wyrażenie. Tekst jest także ważnym narzędziem komunikacji i wymiany idei z innymi ludźmi. Poprzez tekst, można przekazać myśli i przemyślenia innym osobom, a także wpływać na ich sposób myślenia i poglądy. Tekst jest nieodzownym elementem formowania myśli.

W przypadku Pani Doroty Jonkajtis napisane teksty stanowią formę do zbudowania prac wizualnych, co w pełni udało jej się. Nadmienić należy, że prace nie są formą ilustracyjną do tekstów, tylko stanowią autonomiczne dzieło. W Pracach opisowych można znaleźć szereg przemyśleń, refleksji, ja zaznaczam „pomiędzy” nad samym procesem powstawania doktoratu, które stanowiły dla mnie bardzo istotną wiedzę. Świadcząc o autentyczności i wyjątkowości postawy Pani Doroty Jonkajtis jako artystki. Mam nadzieję, że włożony ogrom pracy w powstanie doktoratu będzie owocował w następnych realizacjach.

Część 3. Konkluzja

Rozprawę doktorską Pani Doroty Jonkajtis oceniam bardzo wysoko. Kandydatka do stopnia doktora stworzyła oryginalny zestaw prac graficznych w postaci dwóch cykli odbitek graficznych wraz z częścią opisową składającą się z dwóch części, które w pełni potwierdzają jej samodzielność artystyczną i dojrzałość intelektualną.

Dysertacje stanowiące opis dzieł artystycznych świadczy o samoświadomości twórczej autorki i o jej wiedzy zakresu historii sztuki, antropologii i kulturoznawstwa.

Dorota Jonkajtis w swej dysertacji wykazała, że jej prace wizualne są głęboko przemyślane i przeanalizowane w stosunku do współczesnych zagadnień sztuki.

Autorka wykazała się swobodną umiejętnością werbalizacji własnych przemyśleń a

także pojęć z zakresu sztuki, socjologii i filozofii i wykazała ogólną wiedzę teoretyczną z zakresu dyscypliny sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki. Artystka poprzez swoje dzieła z łatwością komunikuje istotne dla niego treści, co pozwala sądzić, że posiada ona umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej i badawczej. Przygotowana rozprawa doktorska pt. NA SKRZYŻOWANIU WERSÓW NA SKRZYŻOWANIU DRÓG jest oryginalnym dziełem artystycznym, wnoszącym znaczny wkład w dyscyplinę sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki i prezentuje wysoki poziom w stosunku do sztuki z kręgu „wizualizacji tekstu”.

Na podstawie przekazanej dokumentacji, stwierdzam, że poziom przygotowanej przez Dorotę Jonkajtis rozprawy doktorskiej, a także jej cechy ilościowe i jakościowe spełniają wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez obowiązujące przepisy, tj. art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i nie wymaga ona wprowadzenia poprawek ani ponownego recenzowania. Powyższy fakt uzasadnia nadanie Pani Dorocie Jonkajtis stopnia doktora w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, o co tym samym wnioskuję do Uczelnianej Rady do Spraw Nauki i Jakości Kształcenia Uniwersytetu Artystycznego im Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu jako podmiotu doktoryzującego.

Prof. Paweł Nowak